

ספרות עברית וכללית

על פי תוכנית הרפורמה ללמידה משמעותית

לבתי ספר דתיים

הוראות לנבחן

א. משך הבחינה: שעה וחצי.

ב. מבנה השאלון ומפתח ההערכה: בשאלון זה שלושה פרקים.

פרק ראשון	—	סיפורת (מעשה חכמים וסיפור קצר)	—	(1x25)	—	25 נקודות
פרק שני	—	יצירות מאת עגנון ודרמה	—	(1x35)	—	35 נקודות
פרק שלישי	—	שירה (פיוט, שירת ימי הביניים, שירת ביאליק, השירה העברית במאה ה-20)	—	(2x20)	—	40 נקודות
	—	סה"כ	—		—	100 נקודות

ג. חומר עזר מותר בשימוש: רשימה מודפסת של היצירות שנלמדו בכיתה.

ד. הוראות מיוחדות: (1) חובה לצרף למחברת הבחינה את הרשימה המודפסת של היצירות שנלמדו בכיתה.

(2) אין לחזור ולהדגים בתשובות שונות על פי אותה יצירה.

כתוב במחברת הבחינה בלבד, בעמודים נפרדים, כל מה שברצונך לכתוב כטיוטה (ראשי פרקים, חישובים וכדומה).
רשום "טיוטה" בראש כל עמוד טיוטה. רישום טיוטות כלשהן על דפים שמחוץ למחברת הבחינה עלול לגרום לפסילת הבחינה!

ההנחיות בשאלון זה מנוסחות בלשון זכר ומכוונות לנבחנות ולנבחנים כאחד.

בהצלחה!

השאלות

פרק ראשון — סיפורת (מעשה חכמים וסיפור קצר) (25 נקודות)

ענה על אחת מן השאלות 1-3.

מעשה חכמים

1. קרא את מעשה החכמים שלפניך, וענה על השאלה שאחריו.

בתו של רבי עקיבא והנחש

לְרַבִּי עֲקִיבָא הָיְתָה בַת.
 אָמְרוּ לוֹ הַפְּלִדִּים: ¹ אוֹתוֹ הַיּוֹם שְׁנַכְנַסְתָּ לְבֵית לְבֵית הַחֶפֶה,
 מִכֵּשׁ אוֹתָהּ נָחֵשׁ, וְהִיא מֵתָה.
 הָיָה דוֹאֵג עַל הַדְּבַר הַרְבֵּה.
 אוֹתוֹ הַיּוֹם, נִטְלָה הַמַּכְבְּנָה, ² נִעְצָה אוֹתָהּ בְּסֻדָּן,
 קָרָה שְׂיִשְׁבָּה [שְׁנַנְעָה] בְּעֵינוֹ שֶׁל נָחֵשׁ.
 בְּבִקְרוֹ, כְּשֶׁנִּטְלָה אוֹתָהּ, נִסְרָךְ וּבָא הַנָּחֵשׁ אַחֲרֶיהָ.
 אָמַר לָהּ אֲבִיהָ: מָה עָשִׂיתָ?
 אָמְרָה לוֹ: בָּעֵרַב בָּא עָנִי, קָרָא בְּפִתְחִי, וְהָיוּ טְרוּדִים כָּל הָעוֹלָם בְּסַעֲדָה,
 וְאֵין שׁוֹמֵעַ לוֹ.
 קָמַתִּי, נִטְלָתִי אֶת מְנַתִּי שְׁנַתַּתְּם לִי, וּנְתַתִּיהָ לוֹ.
 אָמַר לָהּ: מִצְוָה עָשִׂיתָ.
 יָצָא רַבִּי עֲקִיבָא וְדַרְשׁ: "וַיִּצְדָּקָה תִּצְלִל מִמּוֹת" (משלי י, ב).
 וְלֹא מִמִּיתָה מְשֻׁנָּה, אֲלֵא מִמִּיתָה עֲצָמָה.

1 הכלדיים — הרואים בכוכבים (אסטרולוגים).

2 מכבנה — סיכה להידוק הבגד או השיער.

במעשה חכמים זה נאמר על רבי עקיבא כי לאחר ששמע את נבואת הכלדיים "היה דואג על הדבר הרבה".

מה אפשר ללמוד על דמותו של רבי עקיבא מתגובה זו? הסבר והדגם את הקשר בין התגובה של רבי עקיבא ובין המסר

של מעשה החכמים.

סיפור קצר

2. כינורו של רוטשילד / אנטון צ'כוב

לפניך קטע המתאר את ההזיות של גיבור הסיפור, יעקב (ברונזה). קרא את הקטע וענה על השאלה שאחריו. בערב ובלילה היו מהבהבים כנגד עיניו דמותו של תינוק, ערבה, דגה, אווזים שחוטים, ומארפה הדומה לציפור צמאה, ופניו החיוורות, העלובות של רוטשילד, ומיני פרצופים משונים עטו עליו מכל צד ומלמלו בלחש־נחש על ההפסד. היה מתהפך מצד לצד, וכחמש פעמים קם ממיטתו לנגן בכינור.

בחר בשתיים מן הדמויות הנזכרות בקטע זה ובאחד מן הפריטים (ערבה, דגה, אווזים שחוטים, כינור) הנזכרים בו, והסבר כיצד כל אחד מהם מעיד על התהליך שברונזה עובר בסיפור.

3. סיפור עברי קצר

האם בסיפור העברי הקצר שלמדת, העלילה מסתיימת בפתרון או בחוסר מוצא? הסבר והדגם את דבריך.

פרק שני – יצירות מאת עגנון ודרמה (35 נקודות)

ענה על אחת מן השאלות 4-11.

יצירות מאת עגנון**4. תהלה**

ענה על שני הסעיפים א-ב.

- א.** בנובלה באים לידי ביטוי ביקורת על העולם הישן, אך גם געגועים אליו. הסבר והדגם קביעה זו. בסס את תשובתך על שלוש דוגמאות מן הנובלה (דוגמה אחת לביקורת ושתי דוגמאות לגעגועים). (25 נקודות)
- ב.** האם הביקורת שכתבת עליה בסעיף א יכולה להיות רלוונטית גם לימינו? הסבר והדגם את דבריך. (10 נקודות)

5. והיה העקוב למישור

- א.** לפניך תיאור התגובה של מנשה חיים כאשר הוא חוזר לעיירה. קרא אותו, וענה על השאלה שאחריו. וילך ברוב יגונו ויט שכמו לסבול ולא החציף כלפי מעלה והצדיק עליו את הדין ואמר מסתמא מה' יצא הדבר, הן גם פרי בטן לא מנע אלקים ממנה אשר לא הייתה כזאת כל הימים שהייתה שרויה עמי בכשרות. הסבר תגובה זו של מנשה חיים. בסס את דבריך על עלילת הנובלה. (17 נקודות)
- ב.** מדוע לדעתך בסיום הנובלה בחר מנשה חיים לחיות בבית קברות? נמק את דבריך. (18 נקודות)

6. סיפור פשוט

- קרא את הקטע שלפניך, וענה על שני הסעיפים א-ב שאחריו.
- בן שבע עשרה היה הירשל כשהתחיל משמש בחנותם של אביו ואמו. הירשל אינו ממולח כאמו ואינו זריז כאביו, אבל מעלה אחרת יש בו שעושה כל מה שאבותיו אומרים.
- א.** האם הצייתנות של הירשל, ה"עושה כל מה שאבותיו אומרים", היא אכן מעלה שלו? הסבר את דבריך ובסס אותם על שתי דוגמאות מן הרומאן (בתשובתך אל תכתוב על סיום הרומאן). (22 נקודות)
- ב.** האם לדעתך בסיום הרומאן הירשל מתחרט על הצייתנות שלו? הסבר והדגם את דבריך. (13 נקודות)

דרמה

7. ילדי הצל / בן-ציון תומר

ענה על שני הסעיפים א-ב.

- א.** לפניך דברים שיוּרם אומר לנוּרית. קרא אותם, וענה על השאלה שאחריו.
 [...] יום אחד, הייתי ילד, היה יום־שמש, ראיתי את צלי. ענק, ארוך, שחור, מאחורי. הסתובבתי וגם הוא הסתובב. חרב עץ הייתה בידי. התחלתי להכות בו. החרב נשברה. הצל נשאר...
 הסבר את דברי יורם בקטע זה, ותאר כיצד הצל מלווה אותו במהלך חייו. (15 נקודות)
- ב.** הסבר והדגם כיצד מוטיב הצל מאפיין את דמותו של זיגמונט. (20 נקודות)

8. אנטיגונה / סופוקלס

ענה על שני הסעיפים א-ב.

- ההיבריס של הגיבורים הוא גורם מרכזי המניע את עלילת הטרגדיה.
- א.** הסבר כיצד ההיבריס של הגיבור הטרגי אן הגיבורה הטרגית במחזה מניע את עלילת "אנטיגונה".
 הדגם את דבריך. (20 נקודות)
- ב.** האם בסיום הטרגדיה הגיבור אן הגיבורה מתפכחים מן ההיבריס? נמק את דבריך. (15 נקודות)

9. בית בובות / הנריק איבסן

לפניך קטע מדיאלוג בין קרוגסטאד לבין לינדה. קרא אותו, וענה על שני הסעיפים א-ב שאחריו.

קרוגסטאד: אני אדרוש את המכתב שלי בחזרה.

לינדה: לא, לא.

קרוגסטאד: כן, בוודאי; [...] אדרוש ממנו להחזיר לי את המכתב [...] אגיד לו, שזה רק משהו

ביחס לפיטורים שלי... ושאסור לו לקרוא אותו.

לינדה: לא, נילס, אל תבקש את המכתב בחזרה.

א. מדוע לינדה מבקשת מקרוגסטאד שלא ידרוש את המכתב בחזרה? בסס את תשובתך על עלילת המחזה.

(18 נקודות)

ב. לכל אחד מן הדוברים בקטע שלפניך יש עמדה שונה בנוגע לאמירת האמת.

ציין מהי עמדתו של כל אחד מהם, וכתוב בעמדתו של מי מן הדוברים אתה תומך. נמק את דבריך.

(17 נקודות)

10. אויב העם / הנריק איבסן

שם המחזה משקף את נושא המחזה ומאפיין דמויות מרכזיות בו.

הסבר והדגם קביעה זו. בסס את דבריך על עלילת המחזה ועל שתיים מן הדמויות בו.

11. ביקור הגברת הזקנה / פרידריך דירנמט

א. הביקור של הגברת הזקנה חושף את פרצופה האמיתי של החברה בגילן.

הסבר והדגם קביעה זו. בתשובתך כתוב על שלוש מן הדמויות במחזה. (26 נקודות)

ב. האם לדעתך מה שהתרחש בחברה בגילן יכול להתרחש גם בחברה בישראל היום? הסבר והדגם את דבריך על פי

עלילת המחזה. (9 נקודות)

פרק שלישי — שירה (פיוט, שירת ימי הביניים, שירת ביאליק, השירה העברית במאה ה־20)

(40 נקודות)

שים לב: מפרק זה (שאלות 12-19), עליך לענות על שתי שאלות:

על שאלה אחת מן הפיוט או משירת ימי הביניים או משירת ביאליק (שאלות 12-15), ועל שאלה אחת מן השירה העברית במאה ה־20 (שאלות 16-19).

(לכל שאלה — 20 נקודות; סך הכול — 40 נקודות)

פיוט, שירת ימי הביניים, שירת ביאליק

ענה על אחת מן השאלות 12-15.

פיוט

12. קרא את הפיוט שלפניך, וענה על השאלה שאחריו.

אל נורא עלילה / ר' משה אבן עזרא

אל נורא עלילה. אל נורא עלילה.
המציא לנו מחילה. בשעת הנעילה:

מתי מספר קרואים. לך עין נושאים. ומסלדים בחילה. בשעת הנעילה:	זכר צדקת אביהם. וחדש את מיהם. כקדם ותחלה. בשעת הנעילה:
שופכים לך נפשם. מחה פשעם וכחשם. והמציאם מחילה. בשעת הנעילה:	קרא נא שנת רצון. והשב שארית הצאן. לאהליבה ואהלה. בשעת הנעילה:
היה להם לסתרה. וחלצם ממארה. וחתמם להוד ולגילה. בשעת הנעילה:	תזכו לשנים רבות. הבנים והאבות. בדיצה ובצהלה. בשעת הנעילה:
חון אותם ורחם. וכל לוחץ ולוחם. עשה בהם פליה. בשעת הנעילה:	מיכאל שר ישראל. אליהו וגבריאל. בשרו נא הגאלה. בשעת הנעילה:

מהו הייעוד של פיוט זה? הסבר את דברך, ובסס אותם על שלוש דוגמאות מן הפיוט.

שירת ימי הביניים

13. קרא את השיר שלפניך, וענה על שני הסעיפים א-ב שאחריו.

ידעתני בטרם תצנני / ר' יהודה הלוי

ידעתני בטרם תצנני, / וכל עוד רוחך בי – תצנני.
היש לי מעמד, אם תהדפני, / ואם לי מהלך, אם תעצנני?
ומה אמר? – ומחשבי בידך! / ומה אוכל עשה עד תעצנני?
דרשתיך בעת רצון – ענני / וכצנה רצונך תעטרני,
הקימני לשחר את דבירך / ואת שמך לברך עוררני!

- א. פרש את הדימוי בשיר, והסבר כיצד הוא מסייע לבטא את האמונה של הדובר באל. (6 נקודות)
- ב. בחר מן השיר בשני אמצעים אומנותיים נוספים המסייעים לבטא את האמונה של הדובר באל. (14 נקודות)

14. קרא את השיר שלפניך, וענה על השאלה שאחריו.

ראה שמש / ר' שלמה אבן-גבירול

ראה שמש לעת ערב אדמה / כאלו לבשה תולע למכסה,
תפשוט פאתי צפון וימין / ורוח ים בארגמן תכסה,
וארץ – עזבה אותה ערמה / בצל הלילה תלין ותחסה,
והשחק אזי קדר, כאלו / בשק על מות יקותיאל מכסה.

תמונת השקיעה המתוארת בשיר יוצרת קשר בין הטבע ובין חיי האדם ומותו.
הסבר והדגם קביעה זו.

שירת ביאליק

15. קרא את השיר שלפניך, וענה על השאלה שאחריו.

ים הדממה פולט סודות / חיים נחמן ביאליק

<p>בית 4 אומר לבי לי בחשא: "בני! חלומותיך באו; נפל כוכב מרקיע - האמינה - לא שלך הוא.</p>	<p>בית 1 ים הדממה פולט סודות, וכל העולם כלו שותק; ומאחרי הרמים שאון הנחל אינו פוסק.</p>
<p>בית 5 עוד שלך קבוע איתן ובמשבצתו זרח שמה; שא עיניך - הנה שם הוא קורץ, רוזן לך נחמה."</p>	<p>בית 2 שחור הלילה הולך כובש, מרכיב צל על צל וכופל; דומם אלפים המחשכים כוכב אחר כוכב נופל.</p>
<p>בית 6 ובהשתתק כל העולם אשב אביט אל כוכבי; לי אין עולם אלא אחד - הוא העולם שבלבי.</p>	<p>בית 3 ובהשתתק כל העולם, ארגיש: לבי ער ומדבר; ארגיש: מעין טהור אחד הומה אט שם ומתגבר.</p>

תאר את מוטיב הכוכב בשיר, והסבר את תרומתו לבניית משמעות השיר.

השירה העברית במאה ה-20

ענה על אחת מן השאלות 16-19.

16. אדם מול בוראו

קרא את השיר שלפניך, וענה על שני הסעיפים א-ב שאחריו.

נסוגה אל חצרות קדשך / טניה הדר

נסוגה אל חצרות קדשך -
והיכן אותן חצרות שקופות מוארות
של אהבתך,
בתוך העשן, זהים האויר, רעש
האקורנים הבלתי פוסק
החסף שאינו מתמלא לעולם -
הירק המרקם בלוח חתום של שמים

העלים הנושרים בצהב מתכתי חלוד
על מסגרת החלון (ספק זרב, ספק טבק),
מתדפקים בחצפה אחרונה,
בעקשות בלתי מובנת

א. בשיר זה מוצגים שני עולמות מנוגדים.

תאר כל אחד מעולמות אלה, והסבר אם בעיני הדוברת אפשר לשלב ביניהם. (12 נקודות)

ב. תאר את הקשר בין האדם ובין בוראו בשיר נוסף שלמדת בנושא זה. (8 נקודות)

17. שירים בצל השואה

קרא את השיר שלפניך, וענה על שני הסעיפים א-ב שאחריו.

טְרַקטוּרִים / רוני סומק

בית ראשון הַבָּנִים שֶׁל דוֹקטוֹר מְגַלָּה מוֹכְרִים טְרַקטוּרִים

בְּדֶרֶךְ שֶׁבִין מִינְכוֹן לְשִׁטוּטְגֵרְט.

מִי שֶׁיִקְנֶה אוֹתָם יַחֲרֵשׁ אֶת הָאֲדָמָה,

יִשְׁקָה עֵץ,

יִצְבַּע בְּאֲדָם אֶת רַעְפֵי הַבַּיִת

וּבְפִסְטִיבֵל הַבִּירָה יִרְאֶה אִיךָ תִזְמְרֶת הַמְסֻבָּאָה

מֵאֲצֶבֶת עַל הַרְחָבָה כְּחִילִי בְּדִיל בְּחֵלוֹן רְאֹוּהָ.

בית שני בְּמִכּוֹן הַיְפֵי שֶׁל הַהִיסְטוֹרְיָה יוֹדְעִים לְסַרֵּק בְּלוֹרִית

אֶפְלוֹ בְּשִׁעְרָה שֶׁל

מְפֻלָּצָת.

א. על פי הבית המסיים את השיר, הסבר את העמדה של המשורר כלפי גרמניה. (12 נקודות)

ב. בחר בשיר נוסף שלמדת בנושא זה, והסבר כיצד נושא השואה בא לידי ביטוי בשיר שבחרת. (8 נקודות)

18. לפניך שיר ב (המתחיל במילים: "נפרדנו כך") מתוך מחזור השירים "שיירי אהב"ה" מאת לאה גולדברג. קרא אותו, וענה על שני הסעיפים א-ב שאחריו.

ב

נִפְרָדְנוּ כָּךְ. הֵיטֵב, הֵיטֵב חָרָה לִי.
הָעֵרְפֶל בִּינֵינוּ כְּחוֹמָה.
זֹאת הַטָּפָה שְׁעַל יְדֵי נֹתְרָה לִי
טַפַּת סִגְרִיר וְדָאִי הִיא, לֹא דְמָעָה.

לְדוֹר הַזֶּה הַבְּכִי הוּא כְּלָמָה,
הוּא לֹא יִבְכֶּה עַל אֲהָבָה גּוֹסֶסֶת.
בְּיוֹם הַדִּין וּבְלִילוֹת הַחֶסֶד
אָדִישׁ וְגֹא הוּא לֹא יוֹרִיד דְמָעָה.

נִפְרָדְנוּ כָּךְ. הָרְחוֹב הָמָּה, הָמָּה.
דְּחַפְנֵי אֵיזָה הַלֵּךְ, וּמִנְגֵד
הָעֵרְפֶל תְּלוּי כְּהִינוּמָה.

מֵאַיִן בְּלִבִּי חֲדוּהַ חוֹגְגָת?
אוּלַּי, בְּכָל זֹאת, זֹו הִיְתָה דְמָעָה.

- א. כיצד משקפים תיאורי הסביבה והטבע בשיר את הרגשות של הדוברת ואת התהליך הנפשי שעברה?
הסבר את דבריך, ובסס אותם על שתי דוגמאות מן השיר. (12 נקודות)
- ב. אילו רגשות באים לידי ביטוי בשיר נוסף שלמדת בנושא זה? הסבר והדגם את דבריך.
בתשובתך כתוב גם על אמצעי אומנותי אחד המסייע לעצב רגשות אלה. (8 נקודות)

19. קרא את השיר שלפניך, וענה על שני הסעיפים א-ב שאחריו.

דְּבַרֵי רִקְעַ רְאִשׁוֹנִיִּים / ארז ביטון

אָמִי אָמִי
מִכְפָּר הַשִּׁיחִים הַיְרֻקִים בְּיָרֵק אַחַר.
מִזֶּן הַצִּפְרִים הַמְחַלִּיבוֹת חֶלֶב מִתּוֹק מְכַל מִתּוֹק,
מַעֲרֵשׁ זְמִירֵי אֶלְף לִילָה וְעוֹד לִילָה.

אָמִי אָמִי
שְׁהַרְחִיקָה רְעוֹת
בְּאֶצְבָּעוֹת צְרָדוֹת
בְּהַלְקָאוֹת חֶזֶה
וּבְשֵׁם כָּל הָאֲמָהוֹת.

אָבִי אָבִי
אֲשֶׁר עָסַק בְּעוֹלָמוֹת
אֲשֶׁר קָדַשׁ שְׁבֵתוֹת בְּעֶרְאֵק נְקִי
אֲשֶׁר הָיָה בְּקִי מֵאִין כְּמוֹהוּ
בְּהַלְכוֹת בֵּית כְּנָסֶת.

אָנִי אָנִי
שְׁהַרְחִקְתִּי עֲצָמִי
הַרְחַק אֶל תּוֹךְ לְבִי
שְׁכַשְׁהַכֵּל הָיוּ יְשָׁנִים
הַיִּיתִי מְשֻׁנָּן
הַרְחַק אֶל תּוֹךְ לְבִי
מִסוֹת קְטָנוֹת שֶׁל בֶּן
בִּיהוּדִית
מְרוֹקָאִית.

א. השורש ר-ח-ק חוזר בשיר ארבע פעמים.

הסבר שניים מן ההקשרים שבהם שורש זה מופיע, וכתוב מה אפשר ללמוד מהם על זהותו של הדובר.
(12 נקודות)

ב. בחר בשיר נוסף שלמדת בנושא זה, והסבר כיצד אחד מן האמצעים האומנותיים בשיר מסייע לעיצוב הזהות של האדם.
(8 נקודות)

בהצלחה!